

EBEVEYNİN SORUN ÇÖZME BECERİSİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK DENEYSEL BİR ÇALIŞMA *

S. Armağan YILDIZ **

ÖZET

Bu araştırmada, ebeveynin problem çözme becerisini geliştirecek bir eğitim programının hazırlanması ve bu programın etkililiğinin sınanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul ilinden seçilen 20 deney ve 20 kontrol grubunda olmak üzere toplam 40 denekle çalışılmıştır. Araştırmada öntest-sontest uygulamaları için Problem Çözme Envanteri, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği kullanılmıştır. Deneklerde; yaşlarının 20-40 arasında olması, en az lise mezunu ve okul öncesi dönemde çocuğunun bulunması şartı aranmıştır. Eğitim programı haftada bir gün 90 dakika süre ile 10 oturumda gerçekleştirilmiştir. Veriler; çift yönlü varyans analizi ve t-testi teknikleriyle incelenmiştir. Bulgularda, Problem Çözme Envanteri puanlarının ve Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma boyutu dışında Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin diğer 4 boyutu (Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu, Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, Karı&Koca Geçimsizliği Boyutu, Baskı ve Disiplin Boyutu) açısından deney grubu sontest puanlarının, deney grubu öntest ve kontrol grubu öntest-sontest puanlarından anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. "Ebeveynin Problem Çözme Becerisini Geliştirme Programı"nın problem çözme becerisinin geliştirilmesinde etkili olduğu ve bu etkinin anne-babalığa ilişkin yaşantıya ve ebeveynliğin farklı boyutlarında olumlu değişikliğe yol açtığı görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Problem, problem çözme, ebeveyn tutumları

AN EXPERIMENTAL STUDY TO DEVELOP PARENTS' PROBLEM SOLVING SKILLS

SUMMARY

The purpose of this study is to prepare an education program that develop parents problem solving skill and to test its efficiency. In order to reach this goal, 20 for the experiment and 20 for the control groups making a total of forty subjects from the

* Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümünde Prof. Dr. Haluk Yavuzer tarafından yönetilen Doktora tezinin özetidir.

** Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Istanbul have been analyzed. “Problem Solving Inventory”, “Family Life and Child Rearing Attitudes Scale” were used for pre and post-test applications. The samples in experiment and control groups were consisted of people between the ages of 20-to 40 years at least graduated from high school and have children in preschool period. The developed program was applied in 10 sessions that took 90 minutes per week. In order to analyze the data t-test and ANOVA 2x2 were used. Data, obtained from Problem Solving Inventory scores and 4 scales of “Family Life and Child Rearing Attitudes Scale” (the scales of Over Protective Motherhood, Refusing Being Housewife, Spouse Incompatibility, Pressure and Discipline), excluding Democratic Act and Equality, showed that subject group’s post test scores were significantly different from subject group’s pre-test, control group’s pre and post test scores.

“Parent’s Problem Solving Skill Development Program” was found effective in order to develop parent’s problem solving skill and this effect made positive changes on parenthood life.

Key words: Problem, problem solving, parental attitudes

İnsanı diğer varlıklardan ayıran önemli özelliklerinden biri, bulunduğu şartlara uyum sağlayabilmesidir. Uyum sağlama, bir çok karmaşık süreci kapsamaktadır. Organizmanın ihtiyaçları ve çevrenin beklentileri arasında denge kurabilmek sürecin temel taşlarını oluşturur. Kişinin ihtiyaçları ve çevrenin beklentileri arasında farklılık arttıkça yaşanan gerginlik bir başka ifade ile sorun yaşantısında artış meydana gelmektedir.

Sorun çözme insan yaşamı için gerekli olan hatta bunun ötesinde karşılaştığımız sorunların üstesinden gelmede zorunlu olarak sıklıkla başvurduğumuz bir beceridir (Merzano, 1989 s.45-48). Sorunun çözümü, bir amaca erişilmek için karşılaşılan güçlükleri aşabilme sürecidir. Bu süreç koşullara uymak ya da engelleri azaltmak yolu ile gerginlikten kurtulmanın ve organizmayı bir iç dengeye kavuşturmanın yollarını arar. Bu bakımdan sorun çözme, “öğrenilmesi ve elde edilmesi gereken bilgi-beceri ve kapsamlı bir yetenektir” ve sürekli geliştirilmeyi gerektirir (Sungur,1992, s.131).

Davidson, Deuser, Sternberg (1994), sorun çözme sürecini: şu anki sorunlu durumdan, istenilen duruma ulaşmak için gösterilen çaba olarak tanımlamaktadırlar. Tüm sorunlu durumlarda görülen ortak üç özellik ise veriler, amaç ve engellerdir. *Veriler*; şu anki sorunlu durum hakkında elde olan bilgilerdir, *amaç*; sorunun çözüme veya istenilen duruma ulaşması, *engeller* ise var olan durumla ulaşılacak istenen durum arasındaki güçlüklerdir.

“Sorun” terimi, kişinin çeşitli engeller nedeniyle başa çıkma yollarını kullanamadığı, kişiyi rahatsız eden özel yaşam durumları olarak tanımlanabilir. Sorun, çevreden veya kişinin kendisinden de kaynaklanabilmektedir. Aynı olaya farklı kişilerin

farklı tepkileri vermesi algılamadaki farklılıklardan da kaynaklanabilmektedir. Buna göre sorun ne tek başına çevrenin ne de kişinin özelliği olarak görülebilir. Kişi- çevre ilişkisinin özel bir tipi olan, istenilenle elde edilen arasındaki dengesizlik ve çatışma olarak da tanımlanabilir. “Çözüm” ise, sorunlu bir durum karşısında etkili olabilecek bir başa çıkma tepkisi ya da başa çıkma tepkileri paterni olarak adlandırılabilir. Etkili çözüm hedefe sadece ulaştırılan çözüm değil aynı zamanda olumsuz sonuçları en aza indirgeyen, pozitif sonuçları çoğaltan çözümdür (Batgün, 2000, s.41).

Bireyler bazen sorunlarla baş etmede sağlıklı yollara başvurabilmektedirler. Sorunları çözmeye başkalarının yönlendirmelerine ihtiyaç duymak, düşünmeksizin tepkide bulunmak ya da çözümü zamana bırakmak gibi davranışlar sıklıkla yapılan yanlışların başında gelmektedir. Yapılan bu yanlışlar ortaya başka sorunların çıkmasına neden olmaktadır. Oysa sorun çözme başlı başına önem verilmesi gereken teknik bir süreçtir (Erdoğan, 2000, s.51).

Genel anlamda ele alındığında sorun çözme öğretiler ve bireyin hem iç hem de dış dünyayla denge içinde yaşamasının göstergesi olan bir “beceri” olarak düşünülebilir. Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğeleri içermesinin yanı sıra “uyum” yeteneğini de gerektirmesi açısından bir çok araştırmacı tarafından da sorun çözme süreci, başa çıkma becerisinin alt bileşeni gibi düşünülmüş ve ruh sağlığının işareti olarak görülmüştür.

Jahoda (1953,1958), sorun çözme yeteneğinin, pozitif ruh sağlığının kritik bir bileşeni olduğunu vurgulamıştır ve bu becerideki herhangi bir yetersizliği “uyumsuzluk ve psikopatoloji” ile ilişkilendirmiştir (Akt: Batgün, 2000, s.43). Reis ve Heppner (1993)’e göre, sorunlarla başa çıkma becerisi bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkileri içermektedir. Ayrıca iletişim ve sorun çözme becerileri aile fonksiyonlarındaki sağlıklı işleyişin de bir ifadesidir.

Bireyin gelişimi, toplumla kaynaşması ve karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmede içinde yaşadığı sosyal destek ağının önemi büyüktür. Özellikle aile bireyleri başta olmak üzere yakın çevrenin bireye dönük tutumları oldukça önem kazanmaktadır.

Yavuzer (1996)’ya göre, anne babaların tutum ve değerleri, çocuklarının diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama bakış açılarının temelini oluşturmada etkili olabilmektedir. Anne-baba çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridir.

Aile yapılarının, ailedeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkisini ve iletişimini etkilediği bilinmektedir. Aynı zamanda aile yapısı anne babanın tutum ve davranışlarına da yön vermekte ve aile içinde çocuğun pozisyonunu da tayin etmektedir (Kulaksızoğlu, 1985, s.23).

Aile her bir bireyin birbirini etkilediği, evlilik ilişkisini, ebeveyn- çocuk ilişkisini ve kardeşler arası ilişkiyi içeren sosyal sistem olarak düşünülebilir. Bu açıdan

bakıldığında aile içinde üyelerin birbirlerine yönelik duygu, düşünce ve davranışları sosyal destek sistemi olarak önem kazanmaktadır. Ailedeki iletişim ve etkileşim kalıpları söz konusu olduğunda bu patenler için uygun zemin hazırlayan aile üyelerinin birbirlerine dönük tutumları da dikkati çeken bir diğer unsur olarak düşünülmelidir.

Sorunlar geleneksel açıdan bakıldığında olumsuz durumlar olarak algılanabilir ancak etkileşimsel açıdan konuya yaklaşıldığında ise gelişmeye ve değişmeye fırsat veren olumlu durumlara işaret edebilirler. Bir kişinin sorunu bir başka kişi için sorun olmayabilir. Bu noktada sorun olarak görünen durumu değerlendirmede bireysel farklılıklar gündeme gelebilir. Bu farklılıkların temelinde bilişsel mekanizmalar, algısal farklılıklar ve atıflar önem kazanmaktadır. Özellikle aile üyelerinin birbirlerine karşı yaklaşımları aile içi iletişim ve etkileşim kalıplarında kendisini göstermektedir. Ayrıca iletişim, gereken ilgiyi gösterme, roller, duygusal tepki verebilme, sorun çözme, davranış kontrolü gibi aile fonksiyonlarının sağlıklı ya da sağlıksız olarak yapılanmasına da etki edebilmektedir.

Aile çocuğun yetişkin yaşamına ön hazırlığın yapıldığı yer olarak düşünüldüğünde, bu ortamdaki ilişkiler ağının, deneyimlerin, değer ve beklentilerin ne derece önemli olduğu görülecektir. Çocuğun ilk karşılaştığı sosyal sistem olan aile, yaşam döngüsü içinde beklenen ve beklenmeyen bir çok stres içeren ve çözüm bekleyen sorunlarla yüz yüze kalabilmektedir. Bu sorunlarla etkin şekilde başa çıkmak ebeveyni birey olarak güçlendirip bireysel farkındalığını arttırdığı gibi çocuğun özgüvenli, uyumlu ve sağlıklı bir kişi olarak yetişmesine imkan verecek aile içi iklimini sağlamada ve çocuk yetiştirme tutumlarını oluşturmada önemlidir. Özellikle yetişkin rollerini sergileyen kişi olarak çocuğuna model olduğu düşünüldüğünde ebeveynin, çocuk yetiştirme tutumlarının, alışkanlıklarının, düşünme stillerinin, karar verme, sorun çözme, karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmede kullandığı stratejilerin önem taşıdığı görülmektedir.

Bandura'ya göre ileri sosyal davranış modeli olan yetişkinler, çocuğun ileri sosyal olma isteklerini etkilemektedirler. Yetişkinler tarafından doğru ya da yanlış yapılan bir çok davranışlar çocuklar tarafından model alınmakta taklit edilmektedir (Dinçer, 1995, s. 22). Sorun çözme becerisi sayesinde çocuğun; yeteneklerine güvenerek yaratıcılığını ortaya koyması, başkalarının fikirlerine açık olması, yaşamsal sorunlara karşı daha meraklı, çevresindeki sorunlara daha duyarlı, özgün fikirler geliştirmede daha yetenekli, eleştirel düşünmesi ve karar verme yeteneğini geliştirmesi sağlanabilir (Terzi, 2000,s.13). Bu nedenle yetişkin modeli olarak, ebeveynin sorun çözme becerisine sahip olup olmaması ve bu beceriyi nasıl kullandığı önemlidir.

Çocuk veya ergen tarafından gözlenebilen ya da algılanan davranışlar aracılığıyla ebeveyn tutumlarının belirlenmesi dolaylı ölçümler yoluyla gerçekleştiğinden dış etkilere açık olması nedeniyle beklenmedik sonuçları verebilmektedir. Oysa ebeveynlerin çocukları için sorun çözme becerilerini sergileyen ve bu becerinin kazandırılmasında

uygun koşulları sağlayacak kişi olduğu düşünülürken kendisini bu yönden doğrudan nasıl algılayıp değerlendirdiği önemlidir. Ayrıca araştırmanın doğrudan ebeveyn üzerinde yapılmasıyla anne babalara bireysel farkındalıklarını kazandırmak yoluyla, çocuğu için uygun model olmasını sağlamak hedeflenmektedir .Bu araştırmanın sorununu ebeveynlere verilecek sorun çözme programının etkililiğini sınamak ve bu programın ebeveyn tutumlarına yansıyan yönlerini test etmek oluşturmuştur. Bu genel amaca ulaşmak için araştırmada aşağıda yer alan denenceler sınamıştır:

1- “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın uygulandığı Deney Grubunun Problem Çözme Envanteri son test puanları, Deney grubunun ön test ve Kontrol Grubunun ön test- son test puanlarından düşük olacaktır.

2- “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın uygulandığı Deney Grubunun Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)’nin 1. Boyutu olan *Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu*, 2. Boyutu olan *Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma*, 3. Boyutu olan *Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu*, 4. Boyutu olan *Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu* ve 5. Boyutu olan *Baskı ve Disiplin Boyutu* son test puanları, Deney grubunun ön test ve Kontrol Grubunun ön test - son test puanlarından düşük olacaktır.

YÖNTEM

Araştırma; *Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı’nun*; ebeveynler üzerinde etkisini inceleyen, ön test- son test kontrol gruplu deneysel modelli bir çalışmadır.

Örnekleme

Araştırmanın evrenini İstanbul’da yaşayan anne ve babalar oluşturmaktadır. Örnekleme; uygulanan “Problem Çözme Envanteri”nin puan dağılımında grup ortalamasının üzerinde kalan denekler arasından Kişisel Bilgi Formu verilerine göre eşleştirilerek yansız olarak oluşturulmuştur. Deney ve Kontrol grubunun öntest puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. (Öntest deney: n= 20, \bar{x} : 94.60, s: 3.35 ve Öntest Kontrol: n=20, \bar{x} : 93.95, s: 3.25) Deneklerin seçiminde; 20-40 yaşları arasında, en az lise mezunu, okul öncesi eğitim düzeyinde çocuğunun bulunması ve orta-sosyo ekonomik seviyeden geliyor olmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, geliştirilen programın etkililiğini sınamak amacıyla öntest ve sontest olarak Problem Çözme Envanteri, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Problem Çözme Envanteri: Bireyin sorun çözme konularında kendisini algılayışını ölçen envanter ergen ve yetişkinlere uygulanmaktadır. 35 maddeden oluşan, 1-6 arası puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Puan aralığı 32-192 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireyin sorun çözme becerileri konusunda kendisini

yetersiz olarak algıladığını göstermektedir. Heppner ve Petersen tarafından 1982 yılında geliştirilen ölçeğin, 1993 yılında Nail Şahin, Nesrin Şahin ve Paul Heppner tarafından Türkiye uyarlamasıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik iç tutarlık Cronbach Alfa katsayısı.88, yarıya bölme tekniğiyle güvenilirlik katsayısı da .81 olarak bulunmuştur (Savaşır, Şahin, 1997,s.79-83).

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) 1958 yılında Schaeper ve Bell tarafından geliştirilen, A. LeCompte ve S. Özer tarafından 1978’de Türkçe’ye uyarlanan ölçek ana babaların çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemektedir. Anne babalara, çocuk ve gençlere uygulanan ölçek 60 maddeden ve 5 boyuttan oluşmaktadır. Boyutlar: 1-Aşırı Koruyucu Anne Boyutu, 2-Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu, 3-Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, 4-Karı koca Geçimsizliği Boyutu ve 5-Baskı ve Disiplin Boyutu’dur. Puanlar 1 ile 4 arasında değişmektedir. Her boyuttan alınacak puanın yüksekliği o boyutun içerdiği özelliklerin de yüksek olduğunu göstermektedir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada deney ve kontrol grubuna girecek deneklerin belirlenmesine yardımcı olacak ve grubun homojenliğini sağlayacağı düşünülen; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, çocuğun eğitim düzeyi, aylık gelir, çalışıp-çalışmama ve ebeveynlere verilecek bir programa gönüllü olarak katılıp katılmayacağına yönelik sorular yer almıştır.

Verilerin Çözümlemesi

10 oturumluk eğitim programının uygulanmasının ardından Deney ve Kontrol grubunun Problem Çözme Envanteri ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği öntest ve sontest puanları üzerinde aritmetik ortalamalar açısından gruplar arasındaki farklılıkları test etmek için t-testi ve çift yönlü varyans analizi tekniği kullanılarak istatistik işlemler yapılmıştır.

Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı: Eğitim programının hazırlanmasında “sorun çözme becerisinin” bireylerde farklı düzeylerde bulunduğu ve bu becerinin etkili, verimli, aktif ve sağlıklı biçimde kullanılma yollarının öğretilbileceği düşüncesinden hareket edilmiştir. Sorun çözme becerisi bireylerde farklı düzeylerde bulunmakla birlikte, Aslan (2002)’a göre; bazen sorun çözmede, çözüme odaklanmama, kısır yargılamalar, alışkanlık transferleri, disipline olamama, zayıf dil becerileri, algıda çarpıklık ya da katılık yer alır. Bu gibi özellikler sorun çözmede bireylerin olumlu sonuç almasına engel olmaktadır. Olumsuzlukları eğitim yoluyla ortadan kaldırmak mümkündür. Yapılan bir çok araştırmada bu görüşü destekler nitelikte bulgulara rastlanmaktadır.

Wilczenski; Bontrager; Ventrone; Correia (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, işbirliğine dayalı olarak sorun çözme becerisi eğitimini alan ve almayan öğrenciler karşılaştırılmıştır. Araştırmada, grup süreçlerinin önemi, grup çalışması ve grupta sorun çözme eğitimi üzerinde durulmuştur. İşbirliğine dayalı grup eğitimi, sorun

çözme becerisinde “süreçler” açısından etkili olmuştur. Eğitim sırasında kullanılan, tartışma, gözlem, soru sorma,model olma gibi teknikler grup içi iletişim ve etkileşimi olumlu yönde arttırmıştır. Bu eğitimi alan öğrenciler almayanlara göre daha başarılı bulunmuşlardır.

Yukarıda sözü edilen araştırmalarda, grup dinamikleri, hem zihinsel özelliklerine dayalı bilişsel hem de motivasyonel özelliklerine dayalı sosyal süreçler açısından grup üyeleri üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca, grup normlarının ve üyelerinin birbirleri üzerindeki davranış kontrolünü belirlemesi açısından grup süreçlerine dikkat edilmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”yla doğrudan ilişkili, bu başlık altında geliştirilmiş programlara rastlanamamıştır. Anne-babaların ebeveynliğe ilişkin sorunlarının, aile ve aile içi ilişkilerin ele alındığı, kültürel özelliklerin ebeveynin tutum ve davranışlarına yön verip etkilediği düşüncesiyle bu nitelikleri içeren bir programın oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Yapılan incelemelerde Türkiye’de sorun çözme becerisi üzerine verilen eğitimlerin ve yapılan araştırmaların çocuklar üzerinde yoğunlaştığı doğrudan yetişkinleri hedeflemediği, yurt dışındaki yapılan çalışmalarda ise bunlara ilave olarak sadece yaratıcılık, kişiler arası beceriler veya sosyal beceri gelişimine dayalı olarak eğitimlerin verildiği görülmüştür. İçerik oluşturulurken; ebeveynin günlük yaşamda ebeveynlik rolüne bağlı olarak karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmede :

*sorun yönelimli olup olmaması,

*sorun karşısındaki genel tutumu,

*yüksek düzeyli düşünme süreçlerini kullanıp kullanmaması,

*etkili iletişim becerilerini kullanıp kullanamaması,

*aile içi ilişkileri konusundaki farkındalık düzeyi,

*sahip olunan ana-baba tutumlarının türü,

*karar verme ve çatışma çözme stratejilerinin yeterliliğinin sorun çözme becerisi üzerinde etkili olabileceği düşüncesiyle oturum konuları belirlenmiştir.

Etkinliklerin gerçekleştirilmesinde grubun özellikleri, ihtiyaçları ve eğilimleri dikkate alınmıştır. Hazırlanan program insan ilişkilerini ve etkileşimini hedef alan farklı tekniklerden yararlanılarak hazırlanmış karma eğitim programıdır.Bu görüşten hareketle, grup rehberliği etkinliğine dayalı “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nda tartışma, gözlem, soru sorma, model alma, rol alma, deneyimleri paylaşma vb tekniklerle grup içi etkileşimden yararlanılmıştır. Tartışma, soru-cevap, ev ödevi gibi tekniklere yer verilmiştir. Katılımcıların verilen ödevler doğrultusunda oturumlara kendi yaşamlarındaki sorunları getirerek diğer grup üyeleriyle paylaşımları sağlanmıştır. Grup içinde paylaşımı, iletişimi ve etkileşimi kolaylaştırabilmek amacıyla ısınma oyunlarına

her oturumda yer verilmiştir.

BULGULAR

Denence 1

“Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın uygulandığı Deney Grubunun Problem Çözme Envanteri son test puanları, Deney grubunun ön test ve Kontrol Grubunun ön test - son test puanlarından **düşük** olacaktır.

Tablo 1. Problem Çözme Envanteri Öntest-sontest sonuçları

Grup	Ölçüm	N	\bar{X}	s	t	p
Deney	Öntest	20	94,60	3,35	4,20	.01
	Sontest	20	85,15	11,73		
Kontrol	Öntest	20	93,95	3,25	1,02	-
	Sontest	20	96,25	6,56		

Deney grubu sontest puanları (\bar{X} :85,15; s:11,73; t: 4,20); öntest deney (\bar{X} :94,60; s: 3,35), kontrol grubu öntest (\bar{X} :93,95; s: 3,25; t: 1,02), ve sontest (\bar{X} :96,25; s: 6,56) puanlarından $p<.01$ düzeyinde farklılaştığı ve deney grubu sontest puanları lehine bir sonucun elde edildiği görülmektedir. (Tablo 1)

Denence 2

“Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın uygulandığı Deney Grubunun Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)’nin **1. Boyutu olan Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu, 2. Boyutu olan Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma, 3. Boyutu olan Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, 4. Boyutu olan Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu ve 5. Boyutu olan Baskı ve Disiplin Boyutu** son test puanları, Deney grubunun ön test ve Kontrol Grubunun ön test - son test puanlarından düşük olacaktır.

Tablo 2. PARI Deney- Kontrol Grubu Sontest sonuçları

Boyutlar	Grup	N	\bar{X}	s	t	p
1	Deney	20	29,70	4,45	3,37	.01
	Kontrol	20	35,05	6,08		
2	Deney	20	30,25	2,63	-	-
	Kontrol	20	28,70	3,88		
3	Deney	20	26,60	8,60	2,11	.05
	Kontrol	20	31,75	9,39		
4	Deney	20	11,95	4,14	3,93	.01
	Kontrol	20	16,80	4,01		
5	Deney	20	23,50	4,07	3,62	.01
	Kontrol	20	29,30	6,32		

Tablo 2'ye göre; Deney ve Kontrol grubunun PARI'den aldıkları sontest puanları sırasıyla **1. Boyutu olan Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu** deney grubu için ortalaması, 29,70 ve standart sapması ise 4,45'tir. Kontrol grubu için için 35,05 ve 6,08'dir. **3. Boyutu olan** deney grubu ortalama ve standart sapması; 26,60 ve 8,60'tır. Kontrol grubu ise; 31,75 ve 9,39'dur. **4. Boyutu olan Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu'nda** deney grubunun ortalaması 11,95 standart sapması 4,14'tür. Kontrol grubu için 16,80 ve 4,01'dir. **5. Boyutu olan Baskı ve Disiplin Boyutu** sontest puanlarında deney grubu; 23,50 ve 4,07 kontrol grubu ise 29,30 ve 6,32'dir. Deney ve kontrol grupları arasında **Ev Kadınlığını Reddetme boyutu** ($p < 0.5$) dışında, PARI'nin 1., 4., ve 5. boyutlarında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Ancak, **2. boyut olan Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu'nda** ortalama deney grubu için 30,25 standart sapma 2,63'tür. Kontrol grubunda ise 28,70 ve 3,88'dir. Bu sonuçlara göre bu boyut puanlarına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 3. PARI Deney- Kontrol Grubu Sontest sonuçları

Boyutlar	Deney Grubu	N	\bar{X}	s	t	p
1	Öntest	20	34,65	3,94	3,12	.01
	Sontest	20	29,70	4,45		
2	Öntest	20	30,80	3,85	-	-
	Sontest	20	30,25	2,63		
3	Öntest	20	27,00	7,29	2,11	.05
	Sontest	20	26,60	8,60		
4	Öntest	20	13,35	4,16	3,93	.01
	Sontest	20	11,95	4,14		
5	Öntest	20	24,85	4,86	3,62	.01
	Sontest	20	23,50	4,07		

Tablo 3'te görüldüğü üzere "Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı"nın uygulandığı Deney Grubunun Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)'nin **2. boyutu olan Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma Boyutu**

dışında, **1. Boyutu olan Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu, 3. Boyutu olan Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, 4. Boyutu olan Karı-Koca Geçimsizliği Boyutu ve 5. Boyutu olan Baskı ve Disiplin Boyutu** aritmetik ortalama ve standart sapma puanları, Deney grubunun ön test ve Kontrol Grubunun ön test - son test puanlarından **düşük** bulunmuştur.

Eğitim programına katılan deneklerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)'nin 2. Boyutu olan Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma boyutu puanları ile bu eğitime katılmayan diğer gruptaki deneklerin puanları arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma boyutu puanları üzerinde olumlu bir değişime yol açmadığı ve etkili olmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ebeveynin sorun çözme becerisini geliştirmek amacıyla hazırlanan eğitim programının etkililiği sınanmıştır. “Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın sorun çözme becerisinin geliştirilmesinde etkili olduğu ve bu etkinin anne-babalığa ilişkin yaşantıya ve ebeveynliğin farklı boyutlarında olumlu biçimde değişikliğe yol açtığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre; Deney grubunun Problem Çözme Envanteri son test puanları; Deney ve Kontrol grubunun ön test ve Kontrol grubunun son test puanlarından anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Ölçekten elde edilen puanın düşüklüğü sahip olunan becerinin yükseldiğini ifade etmektedir.

“Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirme Programı”nın, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin boyutlarındaki puanlara da yansıdığı tespit edilmiştir. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği'nin 2.boyutu olan “Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma” boyutunda puanlar arasında anlamlı farklılığa rastlanmazken diğer 4 boyut (Aşırı Koruyucu Annelik Boyutu, Ev Kadınlığını Reddetme Boyutu, Karı- Koca Geçimsizliği Boyutu, Baskı ve Disiplin Boyutu) açısından deney grubu son test puanlarının, deney grubu ön test ve kontrol grubu ön test-son test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Literatürde yer alan sorun çözme becerisiyle ilgili çeşitli araştırmalar incelendiğinde söz konusu becerinin eğitim ile kazandırılabilirliği ve ilişkili olduğu alanlara yansıdığı görülmektedir. Aşağıda belirtilen araştırmalar bu görüşü destekler niteliktedir.

Conger, Rueter ve Elder (1999)'a göre sorun çözme becerisi bireylerin sağlıklı ve tatmin edici ilişkiler kurmasına ve sorunlarına anlamlı çözümlerin bulunmasına yardımcı olacak öğretilebilir bir beceridir. Abromowitz ve Coursey (1989), sorun çözme becerisinin eğitim yoluyla kazandırılabilen ya da varolan düzeyden daha üst düzeylere çıkarılmasının bilişsel süreçlerin davranış yönetimiyle ele alınmasıyla mümkün olduğunu ifade

etmektedir.

Heppner ve Petersen (1982) sorun çözme becerilerini öğretme işleminin, bireylerin sorun çözme becerisi algıları üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmada kadın ve erkeklerden oluşan 19 kişilik bir gruba her hafta bir saat olmak üzere altı haftalık bir sorun çözme becerisi eğitimi verilmiştir. Çalışmaya katılanlara ayrıca ev ödevleri de verilmiştir. Sonuçta araştırmaya katılanların kontrol grubundakilere göre sorun çözme becerilerini algılamada olumlu yönde anlamlı bir gelişme olduğu görülmüştür (Akt: Saygılı, 2000, s.18).

Abromowitz ve Coursey ise 1989 yılında, şizofrenik yakınlarının bakımıyla ilgilenen deneklere stresle başa çıkma ve sorun çözme becerilerini geliştirmeye dönük 6 oturumluk bir eğitim programı uygulamışlardır. Eğitim sonunda deney grubundaki deneklerin anksiyete ve stres düzeylerinde belirgin bir azalma, aktif biçimde başa çıkma davranışında artış olmuştur.

Budak (1999), 97 anti-sosyal davranış sergileyen çocuğa ve ailelerine Kazdin tarafından Sorun Çözme Becerileri Eğitimi ile Aile Yönetim Eğitimi uygulandığını ve uygulama sonucunda, çocuklarda ve ailelerin fonksiyonlarında olumlu yönde değişiklikler tespit edildiğini belirtmektedir.

Terzi'nin (2000) aktardığına göre, Basmacı araştırmasında üniversite öğrencilerinin sorun çözme becerilerini algılamalarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Sonuçta, öğrencilerin sorun çözme becerilerini algılamaları ile ana- baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Eğitim programından sonra aile içi ilişkilerde olumlu yönde değişiklik olduğuna ilişkin benzer bir bulgu da 1992'de Kazdin tarafından yapılan araştırmada görülmektedir. Araştırmada 97 anti-sosyal davranış sergileyen çocuğa ve ailelerine Sorun Çözme Becerileri Eğitimi ile Aile Yönetim Eğitimi uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, çocuklarda ve ailelerin fonksiyonlarında olumlu yönde değişiklikler tespit edilmiştir (Budak, 1999, s. 29).

Yetişkinlerin her zaman güçlüklerin üstesinden gelme ve sorunlarını çözümlenmede sağlıklı yolları kullandığını söylemek mümkün değildir. Genelde alışkanlıklar özelde geçmiş yaşam deneyimleri yeni durumlarla baş etme konusunda sıklıkla tercih edilen yollar arasında yer almaktadır. Oysa "sağlıklı" olarak tanımlanabilecek yollar, tarafların sonucundan gerçekten doyum sağladığı her iki tarafı da tatmin eden sonuçlara ulaşıldığı çözümleri ifade etmektedir.İlgili literatürde yer alan bir çok araştırmada görüldüğü gibi yapılan çalışmalar sorun çözenin bir beceri olduğunu ve eğitimle geliştirilip, kazandırılabilceği görüşünü desteklemektedir. Bu beceri, farklı kişi, zaman, olay ve ortamlara uyarlanabilir nitelikte olabilir. Önemli olan bu becerinin birey tarafından özümseyip içselleştirilerek bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanlara farklı şekillerde etkin biçimde uyarlanabilmesidir. Bu araştırmayla literatürdeki

bilgilere ilave olarak ebeveynlerin sorunlarıyla etkin biçimde baş edebilmesine katkıda bulunacak bir programın kazandırılması istenmiştir.Çalışmadan elde edilen bu bilgiler doğrultusunda bazı önerilerde bulunulmuştur:

1. Geliştirilen eğitim programı İstanbul ili ile sınırlı olduğundan bu çalışmanın Türkiye'nin başka bölgelerinde de uygulanmasına, farklı örneklem grupları üzerinde test edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

2.Ebeveyn tutumlarıyla ilgili yapılacak çalışmaların, ebeveynliğin farklı örüntülerini ortaya koyabilmek için yeni ölçüm araçlarının geliştirilmesi konularında yoğunlaştırılması gerekmektedir.

3.Duygu ve düşünme süreçlerindeki heyecan ve karmaşadan doğan sorunların çözümüne ilişkin tekniklere çeşitli ebeveyn eğitimi programlarında yer verilmelidir.

4. Erken çocukluk döneminden itibaren sosyal ve kişiler arası bir beceri olarak düşünülen sorun çözme becerisini de destekler nitelikteki karar verme, çatışma yönetimi süreçleri gibi beceri eğitimleri eğitimin çeşitli kademelerinde öğrencilerin ders programları içerisinde yer almasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

5. Psiko-pedagojik çalışmalarda sıklıkla izlenen bir yol olan erken tanı, sağaltım ve izleme çalışmaları, sorun çözme sürecine de uygulanmalıdır. Ebeveyn –çocuk ilişkisinde daha sorunlar gündeme gelmeden bireyler aile içinde ya da günlük yaşamlarında semptom vermeden önleme çalışmaları kapsamında bilgilendirici çalışmalara yer verilmelidir. Erken tanı çalışmalarını destekleyebileceği düşüncesiyle aileler bilgilendirilmelidir. Yaşam içinde sorunlardan kaçınmak mümkün olmamakla birlikte en azından olası sorun alanlarıyla baş etmede sistematik bakış açısını ve duyarlılığı ebeveyn kazandırabilmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abromowitz; I.; Coursey, R. (1989) "Impact of an Educational Support Group on Family Participants Who Take Care of Their Schizophrenic Relatives." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. April, Vol. 57.
- Aslan, E. (2002) *Örgütte Kişisel Gelişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Batgün D. A. (2000) "Sorun Çözmeye Yönelik Terapiler: Tanımı ve Değerlendirme". *Türk Psikoloji Bülteni*. Sayı:19, Aralık.
- Budak, B. (1999) "Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Sorun Çözme Becerileri Arasındaki İlişki". Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) .
- Conger, R.; Rueter, M; Elder,G. (1999) "Couple Resilience to Economic Pressure". *Journal of Personality and Social Psychology*. January vol.76.
- Davidson,E.; Deuser ,R.; Sternberg R.J. (1994) "The Role of Metacognition in Sorun Solving."In Metcalfe& Shimamura (eds) *Metacognition* (207-226) Cambridge: MIT press.
- Diñer, A.Ç. (1995) "Anaokuluna Devam Eden 5 yaş Grubu Çocuklarına Kişiler Arası Sorun Çözme Becerilerinin Kazandırılmasında Eğitimin Etkisinin İncelenmesi". Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler. Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) .
- Erdoğan, İ. (2000) *Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği*. İstanbul: Sistem yay.
- Kulaksızoğlu, A. (1998) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1985) "Ergen-Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Sorunları" (Eğitim Bilimleri Doktora Tezi). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Merzano, R ; Brandt, R; Hughes, C. (1989) *Dimensions of Thinking*. USA: Semline Inc.
- Reis, S. ; Heppner, P. (1993) "Examination of Coping Resources and Family Adaptation in Mothers and Daughters of İncetuous Versus Nonclinical Families". *Journal Of Counseling Psychology*. January Vol. 40 .
- Savaşır, I ; Şahin, N. (1997) *Bilişsel – Davranışçı Terapilerde Değerlendirme*. Ankara: Türk Psikologlar Derneđi Yayınları.
- Saygılı H. (2000) "Sorun Çözme Becerisi ile Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Erzurum :A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) .
- Sungur, N. (1992) *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul : Özgür Yayın Dağıtım.

- Terzi I.Ş. (2000) “İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Sorun Çözme Beceri Algularının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Ankara: G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Wilczenski, F.; Bontrager, T.; Ventrone, P.; Correia, M. (2001) “Observing Collaborative Sorun Solving Processes and Outcomes.” *Psychology in the Schools*, Vol. 38(3).
- Yavuzer, H. (1990) *Ana- Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1996) *Ana- Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.